GENERALINIO ADVOKATO
NILS WAHL IŠVADA,
pateikta 2015 m. liepos 16 d.[1]

Byla C-338/14

Quenon K. SPRL
prieš
Citibank Belgium SA
ir
Citilife SA, dabar – Metlife Insurance SA

(Cour d'appel de Bruxelles (Belgija) pateiktas prašymaspriimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą — Savarankiškai dirbantys prekybos agentai — Direktyva 86/653/EEB — 17 straipsnio 2 dalis — Prekybos agento teisė atstovavimo sutarties nutraukimo atveju — Kompensacija už klientus arba žalos atlyginimas — Bendras taikymas — Kompensaciją už klientus papildantis žalos atlyginimas — Leistinumas"

1. Europos Sąjungos valstybių narių teisėje, atrodo, seniai pripažinta tai, kad komercinio atstovavimo sutarties nutraukimas sukelia didelę žalą prekybos agentui ir kad esant tokiai padėčiai jis iš principo turi įgyti teisę į piniginę kompensaciją. Iš tiesų atšaukus minėto agento įgaliojimus, taip iš jo atėmus atstovavimo teisę, jis praranda iki tol įgytą ar turėtą rinkos dalį ir galimybę gauti finansinį pelną dėl prekybos pastangų, kurias jis dėjo kartu su atstovaujamu asmeniu.

2. Vis dėlto valstybėms narėms pagal Direktyvos 86/653/EEB[2] 17 straipsnį suteikta galimybė rinktis iš dviejų žalos atlyginimo mechanizmų, t. y. kompensacijos, apskaičiuotos atsižvelgiant į prekybos agento surastus naujus klientus ar ryšių su esamais klientais išplėtimą, skyrimo arba žalos, patirtos dėl sutarties nutraukimo, atlyginimo, kelia tam tikrų sunkumų[3]. Kaip rodo šis prašymas priimti prejudicinį sprendimą, dėl šios galimybės ir toliau kyla nemažai klausimų.

3. Šiuo atveju *Cour d'appel de Bruxelles* (Belgija) iš esmės nori, kad Teisingumo Teismas patikslintų, kaip reikia aiškinti Direktyvos 86/653 17 straipsnio 2 dalį. Šis prašymas buvo pateiktas nagrinėjant *Quenon K. SPRL* (toliau – *Quenon*) ginčą su *Citibank Belgium SA* (toliau – *Citibank*) ir *Citilife SA* (toliau – *Citilife*, dabar – *Metlife Insurance SA*) dėl kompensacijos sumokėjimo ir žalos atlyginimo *Quenon* po to, kai buvo nutrauktos *Quenon* ir minėtas bendroves siejusios atstovavimo sutartys. Konkrečiau kalbant, Teisingumo Teismo prašoma priimti sprendimą dėl ryšio tarp šios direktyvos 17 straipsnio 2 dalies a ir b punktuose numatytos kompensacijos sistemos ir prekybos agento galimybės pagal tos pačios nuostatos c punktą reikalauti žalos atlyginimo.

1 — Originalo kalba: prancūzų.

2 — 1986 m. gruodžio 18 d. Tarybos direktyva dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su savarankiškai dirbančiais prekybos agentais, derinimo (OL L 382, p. 17; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 6 sk., 1 t., p. 177).

3 — Konkrečiai žr. aiškinimo sunkumus, apie kuriuos užsiminta 1996 m. liepos 23 d. Komisijos parengtoje Direktyvos 86/653 17 straipsnio taikymo ataskaitoje [COM(96) 364 *final*, p. 10–13, toliau – 1996 m. ataskaita]. Tai taip pat rodo kritiški vertinimai, susiję su dviejų skirtingų teisėkūros požiūrių buvimu toje pačioje direktyvoje (konkrečiai žr. Komisijos komunikato Europos Parlamentui ir Tarybai „Darnesnė Europos sutarčių teisė. Veiksmų planas" 18 punktą [COM(2003) 68 *final*].

I – Teisinis pagrindas

A – *Sąjungos teisė*

4. Direktyvos 86/653 1 straipsnyje nustatyta:

„1. Šioje direktyvoje numatytos derinimo priemonės taikomos valstybių narių įstatymams ir kitiems teisės aktams, reglamentuojantiems prekybos agentų ir jų atstovaujamųjų santykius.

2. Šioje direktyvoje prekybos agentas – tai savarankiškai dirbantis tarpininkas, kuris turi ilgalaikį įgaliojimą derėtis dėl prekių pardavimo arba pirkimo kito asmens (toliau – atstovaujamasis) naudai arba derėtis ir sudaryti tokius sandorius tokio atstovaujamojo naudai ir jo vardu.

<...>“

5. Tos pačios direktyvos 17 straipsnio 1–3 dalyse nustatyta:

„1. Valstybės narės imasi priemonių, būtinų užtikrinti, kad, pasibaigus komercinio atstovavimo sutarties galiojimui, prekybos agentui būtų atlyginta pagal šio straipsnio 2 dalį arba būtų kompensuoti jo nuostoliai pagal šio straipsnio 3 dalį.

2.

a) Prekybos agentas turi teisę į nuostolių atlyginimą, jei ir tiek, kiek:

— jis atstovaujamajam surado naujų klientų arba žymiai padidino verslo apimtį su turimais klientais ir dėl to atstovaujamasis gauna didelę naudą iš verslo su tokiais klientais,

ir

— mokant nuostolių atlyginimą atsižvelgiama į visas aplinkybes, ypač į komisinius, kuriuos prarado prekybos agentas dėl verslo sandorių su tokiais klientais. <…>

b) Nuostolių atlyginimo dydis negali viršyti to, kuris yra lygus nuostolių atlyginimui už vienerius metus, apskaičiuoto remiantis prekybos agento vidutiniu metiniu atlyginimu per pastaruosius penkerius metus, o jeigu sutartis galiojo trumpiau negu penkerius metus, nuostolių atlyginimas apskaičiuojamas remiantis atitinkamo laikotarpio vidurkiu;

c) tokio nuostolių atlyginimo skyrimas nedraudžia prekybos agentui siekti jo nuostolių atlyginimo.

3. Prekybos agentas turi teisę į nuostolių, kuriuos jis patiria dėl savo santykių su atstovaujamuoju nutraukimo, atlyginimą.Laikoma, kad tokie nuostoliai atsiranda pirmiausia tada, kai komercinio atstovavimo sutartis nutraukiama tokiomis aplinkybėmis:

— kai prekybos agentas netenka komisinio atlyginimo, kurį jis turėtų gauti už tinkamą komercinio atstovavimo sutarties vykdymą, tuo tarpu, kai atstovaujamasis gauna žymią naudą, susijusią su prekybos agento veikla, ir (arba)

— kurios neduoda prekybos agentui galimybės padengti jo sąnaudas ir išlaidas, kurias jis turėjo vykdydamas komercinio atstovavimo sutartį pagal atstovaujamojo patarimą.“

B – *Belgijos teisė*

6. Direktyva 86/653 buvo perkelta į Belgijos teisę 1995 m. balandžio 13 d. Įstatymu dėl komercinio atstovavimo sutarties [4]. Jo 20 straipsnyje nurodyta:

„Pasibaigus sutarties galiojimui prekybos agentas gali reikalauti kompensacijos, jei jis surado atstovaujamajam asmeniui naujų klientų arba labai išplėtė verslo ryšius su turimais klientais, t. y. tiek, kad dėl to atstovaujamasis asmuo gali gauti didelę naudą.

Jeigu sutartyje numatyta nekonkuravimo sąlyga, daroma prielaida, kad atstovaujamasis gauna didelę naudą, jeigu neįrodyta kitaip.

Kompensacijos suma nustatoma atsižvelgiant į santykių išplėtimo mastą ir į surastus naujus klientus.

Kompensacija negali viršyti metinio atlyginimo dydžio, apskaičiuoto pagal pastarųjų penkerių metų vidurkį, o jeigu sutartis galiojo trumpiau nei penkerius metus – pagal praėjusių metų vidurkį. <...>“

7. Remiantis 1995 m. įstatymo 21 straipsniu:

„Jeigu prekybos agentas turi teisę į 20 straipsnyje minėtą kompensaciją ir ši kompensacija nevisiškai padengia faktiškai patirtą žalą, be šios kompensacijos, prekybos agentas taip pat gali gauti žalos atlyginimą, kurio dydis lygus faktiškai patirtos žalos sumos ir prašomos kompensacijos sumos skirtumui, tačiau su sąlyga, kad bus įrodytas tikrasis nurodytos žalos dydis.“

II – Pagrindinės bylos ginčas ir prejudiciniai klausimai

8. Iš Teisingumo Teismui pateiktos informacijos matyti, kad *Quenon*, kuri buvo įsteigta 1997 m. vykdyti veiklą Karl Quenon vardu, nuo 1997 m. gruodžio 1 d. pagal dvi skirtingas atstovavimo sutartis tapo *Citibank* ir *Citilife* prekybos agente. Buvo numatyta, kad atstovaujama bus tiek dėl bankinės, tiek dėl draudimo veiklos, ir *Quenon* gaudavo atlyginimą tik iš komisinių, kuriuos atitinkamai *Citibank* mokėjo už bankinių produktų pardavimą, o *Citilife* – už draudimo produktų pardavimą.

9. 2004 m. sausio 9 d. *Citibank*, iš anksto neįspėjusi ir nenurodžiusi jokių motyvų, nutraukė atstovavimo sutartį su *Quenon*. *Citibank* sumokėjo *Quenon* 95 268,30 EUR sutarties nutraukimo kompensaciją ir 203 326,80 EUR kompensaciją už klientus. *Citibank* uždraudė *Quenon* toliau atstovauti *Citibank*, naudoti jo pavadinimą ir prekių ženklą. Nuo minėtos dienos *Quenon* nebegalėjo naudotis informacine programa, leidusia jai valdyti *Citilife* draudimo produktų portfelį. Taigi, *Quenon* teigimu, buvo *de facto* neįmanoma vykdyti draudimo atstovavimo sutarties.

10. 2004 m. gruodžio 20 d. *Quenon* įteikė *Citibank* ir *Citilife* šaukimą į *Tribunal de commerce de Bruxelles*, reikalaudama atskirai arba solidariai iš jų priteisti kompensaciją už įspėjimo termino nesilaikymą ir kompensaciją už klientus dėl draudimo atstovavimo sutarties nutraukimo, bei priteisti papildomą žalą ir komisinius, susijusius su sandoriais, sudarytais pasibaigus atstovavimo sutarčiai.

11. 2009 m. liepos 8 d. *Quenon* ieškinys buvo atmestas ir ji, pakeitusi sumas, kurių buvo reikalaujama pirmojoje instancijoje, padavė apeliacinį skundą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui.

4 — 1995 m. birželio 2 d. *Moniteur belge*, p. 15621, toliau – 1995 m. įstatymas.

12. Iš sprendimo dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad *Quenon*, siekdama pagrįsti savo apeliacinį skundą, teigia, kad kompensacija už klientus, kurią *Citibank* jai sumokėjo už banko atstovavimo sutarties nutraukimą, yra nepakankama. *Quenon* laikosi nuomonės, kad pagal 1995 m. Įstatymo 21 straipsnį reikia atsižvelgti į kompensaciją už įspėjimo termino nesilaikymą ir į kompensaciją už klientus, mokėtinas už draudimo atstovavimo sutarties faktinį nutraukimą, ir į visą jos patirtą žalą.

13. Atsakovė pagrindinėje byloje savo ruožtu teigia, kad minėta nacionalinė nuostata, kaip ją aiškina *Quenon*, prieštarauja Direktyvai 86/653, pagal kurią valstybėms narėms neleidžiama kartu taikyti abiejų kompensavimo sistemų, t. y. kompensacijos sistemos ir žalos atlyginimo sistemos.

14. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo teigimu, kyla klausimų, ar Direktyvą 86/653 galima aiškinti taip, kad pagal ją nustatomas įpareigojimas atlyginti visą prekybos agento patirtą žalą, ir ar, nesant atstovaujamojo kaltės, valstybės narės gali numatyti skirti kompensaciją už klientus, neviršijančią metinio atlyginimo, galimai pridėjus patirtą žalą, atitinkančią faktiškai patirtos žalos ir kompensacijos dydžio skirtumą.

15. Šiomis aplinkybėmis *Cour d'appel de Bruxelles* nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1) Ar [Direktyvos 86/653] 17 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad pagal jį nacionaliniam įstatymų [teisės aktų] leidėjui leidžiama numatyti, kad nutraukus sutartį prekybos agentas turi teisę į kompensaciją už klientus, kurios dydis negali viršyti vienų metų komisinio atlyginimo sumos, ir, jeigu ši kompensacija nepadengia visos faktiškai patirtos žalos, – į nuostolių atlyginimą, atitinkantį skirtumą tarp faktiškai patirtos žalos sumos ir šios kompensacijos sumos?

2) Konkrečiau kalbant, ar [Direktyvos 86/653] 17 straipsnio 2 [dalies] c [punktas] turi būti aiškinamas taip, kad galimybė atlyginti papildomus, be kompensacijos už klientus, nuostolius yra siejama su atstovaujamojo kalte esant sutartinei arba kvazideliktinei atsakomybei, kai yra priežastinis ryšys tarp jos ir reikalaujamų atlyginti nuostolių, taip pat su kitokios žalos nei ta, kuri buvo atlyginta skiriant kompensaciją už klientus, buvimu?

3) Jei atsakymas į paskutinį klausimą būtų [teigiamas], ar kaltė turi būti suvokiama kitaip nei vienašalis sutarties nutraukimas, pavyzdžiui, nepakankamas įspėjimo apie sutarties nutraukimą terminas, nepakankamos kompensacijos už įspėjimo termino nesilaikymą ir už klientus, atstovaujamojo padaryto esminio pažeidimo buvimas, piktnaudžiavimas teise nutraukti sutartį ir bet kokie kiti, be kita ko, verslo praktikos pažeidimai?“

16. Rašytines pastabas pateikė *Quenon*, *Citibank*, Belgijos ir Vokietijos vyriausybės ir Europos Komisija.

III – Analizė

A – *Dėl Teisingumo Teismo jurisdikcijos*

17. Komisija išreiškė abejones dėl šio prašymo priimti prejudicinį sprendimą „priimtinumo“. Ji tvirtina, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamas atvejis nepatenka į Direktyvos 86/653 taikymo sritį, nes banko ir draudimo veikla, kurią *Quenon* vykdė *Citibank* ir *Citilife* vardu, buvo susijusi su paslaugų teikimu, o ne su „prekių pardavimu arba pirkimu“, kuris vienintelis nurodytas šios direktyvos 1 straipsnio 2 dalyje. Nors Vokietijos vyriausybė formaliai nepateikia jurisdikcijos nebuvimu paremto prieštaravimo, ji nurodo panašius motyvus.

18. Mano nuomone, šias abejones galima nesunkiai išsklaidyti.

19. Kaip, be kita ko, labai teisingai pažymi Vokietijos vyriausybė ir Komisija, 1995 m. įstatymas, kuriuo Direktyva 86/653 perkeliama į Belgijos teisinę sistemą remiantis jo 1 straipsniu [5], vienodai taikomas prekybos agentams, savo atstovaujamųjų vardu įgaliotiems pirkti ir parduoti prekes, taip pat teikti paslaugas.

20. Tačiau, siekdamas vienodo aiškinimo, Teisingumo Teismas ne kartą yra pripažinęs, kad turi jurisdikciją priimti sprendimą pagal prašymą priimti prejudicinį sprendimą, pateiktus dėl Sąjungos teisės nuostatų, tais atvejais, kai pagrindinės bylos aplinkybės nepatenka į Sąjungos teisės taikymo sritį, tačiau šios teisės nuostatos yra taikytinos pagal nacionalinę teisę, remiantis joje esančia nuoroda į tokių nuostatų turinį [6].

21. Kalbant apie nuostatas, kuriomis siekiama perkelti Direktyvą 86/653 į Belgijos teisinę sistemą, pakanka pažymėti, kad Teisingumo Teismas, remdamasis pozicija, pareikšta bylose, kuriose buvo priimti sprendimai *Poseidon Chartering* [7] ir *Volvo Car Germany* [8], jau Sprendime *Unamar* [9] laikėsi nuomonės, kad, nors prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo klausimas susijęs ne su prekių pirkimo ar pardavimo sutartimi, o su jūrų transporto linijos agento veiklos sutartimi, tai nepaneigia to, kad, perkeldamas šios direktyvos nuostatas į vidaus teisę, Belgijos teisės aktų leidėjas nusprendė tapačiai vertinti šias dviejų skirtingų rūšių situacijas.

22. Todėl, mano manymu, Teisingumo Teismas turi jurisdikciją priimti sprendimą dėl šio prašymo priimti prejudicinį sprendimą.

B – *Dėl prejudicinių klausimų*

23. Prašymu priimti prejudicinį sprendimą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nori išsiaiškinti, kaip reikia aiškinti Direktyvos 86/653 17 straipsnio 2 dalį. Nors Teisingumo Teismo įvairiais atvejais [10] buvo prašoma priimti sprendimą dėl atlyginimo priemonių, kurias valstybės narės turi patvirtinti pagal šios direktyvos 17 straipsnį, vis dėlto jo pirmą kartą prašoma priimti sprendimą dėl 17 straipsnio 2 dalies c punkto, kuriame nustatyta, kad „tokio nuostolių atlyginimo [tokios kompensacijos už klientus] skyrimas nedraudžia prekybos agentui siekti jo nuostolių atlyginimo.“

24. Pirmasis prejudicinis klausimas susijęs su minėtoje nuostatoje numatyto ieškinio dėl žalos atlyginimo apimtimi (pirmasis aspektas). Antrasis ir trečiasis klausimai susiję su atsakomybės sistema, kurią, jei taikytina, turi atitikti šis ieškinys (antrasis aspektas).

1. Pirmasis aspektas (pirmasis klausimas): kompensacijos už klientus ir reikalavimo atlyginti žalą taikymo kartu apimtis ir ribos pagal Direktyvos 86/653 17 straipsnio 2 dalies c punktą

25. Reikia priminti, kad Direktyvos 86/653 17 straipsnis yra tarp nuostatų, kurios bendroje šios direktyvos sistemoje turi lemiamą reikšmę, nes jomis apibrėžiamas apsaugos lygis, kurį, Sąjungos teisės aktų leidėjo nuomone, yra pagrįsta suteikti prekybos agentams kuriant bendrą rinką [11].

5 — Pagal šią nuostatą prekybos agentas yra įgaliotas „atstovaujamojo vardu ir jo naudai *derėtis ir prireikus sudaryti sandorius*“ (pažymėta mano).

6 — Šiuo klausimu, be kita ko, žr. sprendimus Dzodzi (C-297/88 ir C-197/89, EU:C:1990:360, 36 punktas); *SC Volksbank România* (C-602/10, EU:C:2012:443, 86 punktas ir nurodyta teismo praktika) ir *Nolan* (C-583/10, EU:C:2012:638, 45 punktas).

7 — C-3/04, EU:C:2006:176, 14–17 punktai.

8 — C-203/09, EU:C:2010:647, 23–26 punktai.

9 — C-184/12, EU:C:2013:663, 30 punktas.

10 — Konkrečiai žr. sprendimus *Ingmar* (C-381/98, EU:C:2000:605); *Poseidon Chartering* (C-3/04, EU:C:2006:176); *Honyvem Informazioni Commerciali* (C-465/04, EU:C:2006:199); *Semen* (C-348/07, EU:C:2009:195); *Volvo Car Germany* (C-203/09, EU:C:2010:647) ir *Unamar* (C-184/12, EU:C:2013:663).

11 — Žr. Sprendimą *Unamar* (C-184/12, EU:C:2013:663, 39 punktas).

26. Kaip yra ne kartą nusprendęs Teisingumo Teismas, aiškinant Direktyvos 86/653 17 straipsnį būtina priminti šia direktyva siekiamus tikslus.

27. Šiuo atžvilgiu nuo tada, kai buvo priimti sprendimai *Bellone* ir *Ingmar*[12], pripažįstama, kad minėta direktyva siekiama dvejopo tikslo: iš tiesų siekiama apsaugoti ne tik prekybos agentų interesus jų santykiuose su atstovaujamaisiais (*prekybos agento apsaugos tikslas*), bet ir skatinti prekybos sandorių saugumą bei palengvinti valstybių narių tarpusavio prekybą derinant nacionalinės teisės aktus (*derinimo tikslas visų pirma siekiant teisinio saugumo*).

28. Kaip yra pripažinęs Teisingumo Teismas, Direktyvos 86/653 17 straipsnį, kuriuo valstybės narės įpareigojamos įgyvendinti prekybos agento patirtos žalos atlyginimo mechanizmą, nutraukus sutartį su juo, reikia aiškinti atsižvelgiant į šį dvejopą tikslą[13].

29. Be to, reikia pažymėti, kad Direktyvos 86/653 17 straipsnis yra viena iš visų derinimo nuostatų ir yra privaloma, nors ir minimali. Taigi direktyvoje numatyta apsauga ne tik privalomai taikoma valstybėms narėms, kurios gali numatyti tik didesnę apsaugą, bet ir įpareigoja komercinio atstovavimo sutarties šalis, kurios iki sutarties pabaigos negali nuo jos nukrypti prekybos agento nenaudai (žr. Direktyvos 86/653 19 straipsnį).

30. Vis dėlto pagal šios direktyvos 17 straipsnį, kuris yra kompromiso rezultatas, atsižvelgiant į skirtingus požiūrius, kurių iki šiol laikomasi valstybių narių teisėje[14], joms leidžiama pasirinkti vieną iš dviejų sprendimų: Vokietijos praktika paremtą *kompensacijos*, nustatytos remiantis šio straipsnio 2 dalyje nustatytais kriterijais, sistemą arba panašų į Prancūzijos teisėje įtvirtintą *žalos atlyginimo* mechanizmą, remiantis to paties straipsnio 3 dalyje apibrėžtais kriterijais. Alternatyvų šios atlyginimo sistemos pobūdį yra patvirtinęs Teisingumo Teismas; jis aiškiai nurodė, kad šios direktyvos 17 straipsnyje draudžiama kartu taikyti ir šio straipsnio 2 dalyje numatytą kompensacijos skyrimą, ir šio straipsnio 3 dalyje numatytą žalos atlyginimą[15].

31. Tačiau laikausi nuomonės, kad Direktyvos 86/653 17 straipsnyje nustatytomis derinimo priemonėmis, be kita ko, siekiant suvienodinti konkurencijos sąlygas ir padidinti komercinių sandorių saugumą, siekiama tik koordinuoti ekonominės žalos, tiesiogiai atsiradusios dėl santykių su atstovaujamuoju nutrūkimo ir galiausiai dėl klientų praradimo, kompensavimo prekybos agentui sąlygas.

32. Kitaip tariant, šia direktyva numatytas žalos atlyginimo prekybos agentams sąlygų suderinimas yra išsamus tik tiek, kiek ja numatyta kompensacija, vadinama kompensacija „už klientus“. Ja nesiekiama reglamentuoti visų prekybos agentų patirtos žalos atlyginimo galimybių pagal valstybių narių deliktinę ar sutarčių teisę. Taigi nukentėję agentai išlaiko galimybę pagal taikytiną nacionalinę teisę reikalauti iš savo atstovaujamųjų atsakomybės ir gauti kitą žalos atlyginimą nei tas, kurį apima Direktyvos 86/653 17 straipsnio 2 dalyje numatyta kompensacija už klientus.

33. Šiuo klausimu pažymėtina, kad, nors direktyvos 17 straipsnyje įtvirtinta tvarka yra imperatyvi ir bendro pobūdžio, vis dėlto ji nedetalizuoja kompensacijos pasibaigus sutarčiai apskaičiavimo metodo. Taigi neperžengdamos šioje nuostatoje apibrėžtų ribų valstybės narės turi tam tikrą diskreciją[16].

12 — Atitinkamai C-215/97, EU:C:1998:189, 13 ir 17 punktai ir C-381/98, EU:C:2000:605, 20 ir 23 punktai.

13 — Sprendimai *Semen* (C-348/07, EU:C:2009:195, 14 ir 31 punktai) ir *Unamar* (C-184/12, EU:C:2013:663, 37 punktas).

14 — Žr. 1996 m. ataskaitos p. 1. Daugiau apie valstybėse narėse palaikomas pozicijas žr. A. Theux „Le statut européen de l'agent commercial; Approche critique de droit comparé“, *Facultés universitaires Saint-Louis*, 1992, konkrečiai p. 280 ir paskesni.

15 — Sprendimai *Honyvem Informazioni Commerciali* (C-465/04, EU:C:2006:199, 20 punktas) ir *Semen* (C-348/07, EU:C:2009:195, 15 punktas).

16 — Sprendimai *Ingmar* (C-381/98, EU:C:2000:605, 21 punktas); *Honyvem Informazioni Commerciali* (C-465/04, EU:C:2006:199, 34 ir 35 punktai); *Semen* (C-348/07, EU:C:2009:195, 18 punktas) ir *Unamar* (C-184/12, EU:C:2013:663, 40 punktas).

34. Mano nuomone, tai taikytina tiek kalbant apie faktinę Direktyvos 86/653 17 straipsnio 2 dalyje numatytos žalos apskaičiavimo tvarką, nes šios nuostatos b punkte nustatoma maksimali suma, tiek kalbant apie galimą jos sąsają su reikalavimu atlyginti žalą, numatytu šios nuostatos c punkte. Kaip Komisija pažymėjo savo 1996 m. ataskaitoje, Direktyvos 86/653 17 straipsnio 2 dalies c punkte reglamentuojami atvejai, kai pagal nacionalinės teisės aktus agentui suteikiama teisė gauti žalos atlyginimą už sutarties nutraukimą arba šioje direktyvoje numatyto įspėjimo termino nesilaikymą.

35. Taigi kaip jau buvo teigiama [17], Direktyvos 86/653 17 straipsnio 2 dalyje numatytos kompensacijos tikslas prekybos agento požiūriu iš esmės yra atlyginimas. Iš tiesų, iš Direktyvoje 86/653 numatytų kompensacijos skyrimo sąlygų (prekybos agento surasti nauji klientai ar reikšmingas verslo apimties su esamais klientais padidinimas, didelė nauda atstovaujamajam nutraukus atstovavimo sutartį, direktyvos 18 straipsnyje numatytų teisės į kompensaciją netaikymo sąlygų nebuvimas) matyti, kad šia kompensacija, paprastai vadinama „kompensacija už klientus“, pirmiausia siekiama atlyginti agentui už įdėtas pastangas, jeigu atstovaujamasis dėl šių pastangų ir toliau gauna ekonominę naudą net ir nutraukus atstovavimo sutartį, ir kartu išvengti nepagrįsto praturtėjimo atvejų ar oportunistinio elgesio sutarties nutraukimo metu. Jeigu atstovavimo sutarčiai pasibaigus nebūtų įpareigojimo išmokėti agentui kompensaciją, atstovaujamasis, neprivalėdamas mokėti jokio atlygio prekybos agentui, galėtų ir toliau gauti pelną, prie kurio prekybos agentas vienaip ar kitaip prisidėjo savo veikla.

36. Taigi Direktyvoje 86/653 numatyta teisė į kompensaciją neapima visos žalos, padarytos minėtam agentui dėl jo santykių su atstovaujamuoju nutraukimo, ir padengia tik tą žalą, kurią jis tiesiogiai patyrė dėl klientų praradimo.

37. Tad galima pažymėti, kad šios direktyvos 17 straipsnio 3 dalyje numatyta žalos atlyginimo sistema, kuri yra susijusi ne vien su klientų praradimu ir kurios dydis nėra apribotas, apima visą agento patirtą žalą ir tam tikrais atžvilgiais galėtų atrodyti palankesnė prekybos agentui [18].

38. Taigi laikausi nuomonės, kad Direktyvos 86/653 17 straipsnio 2 dalies b punkte nustatyta viršutinė riba, t. y. metinis atlyginimas, taikoma tik kompensacijai už klientus ir neriboja žalos atlyginimo, kurio tikslas turėtų būti kitoks nei šios kompensacijos. Taigi, kaip numatyta šios direktyvos 17 straipsnio 2 dalies c punkte, negalima atmesti, kad šalia šio atlyginimo prekybos agentas gali reikalauti kompensuoti nuostolius, skirtus atskirai žalai padengti. Nors, atsižvelgiant į šios direktyvos 17 straipsnyje numatytą derinimą, neįmanoma kartu reikšti dviejų ieškinių, kuriais abiem siekiama dėl klientų praradimo patirtos žalos atlyginimo, reikia pripažinti, kad vienu metu galima teikti du ieškinius, kuriais siekiama skirtingos žalos atlyginimo.

39. Be to, man atrodo, jog iš Direktyvos 86/653 17 straipsnio teksto ir struktūros pakankamai aišku, kad ieškinys dėl žalos atlyginimo šios direktyvos 17 straipsnio 2 dalies c punkte numatytas kaip galima papildoma kompensacija ir jam pačiam nenustatyta tos pačios nuostatos b punkte numatyta didžiausia kompensacijos riba. Taigi, kaip nurodo *Quenon*, iš Direktyvos 86/653 parengiamųjų darbų matyti, kad Sąjungos teisės aktų leidėjas galiausiai nusprendė nepalaikyti pradinio Komisijos pasiūlymo dalies, kurioje buvo numatyta absoliuti viršutinė kompensacijos riba [19].

17 — Konkrečiai žr. generalinio advokato M. Poiares Maduro išvadą byloje *Honyvem Informazioni Commerciali* (C-465/04, EU:C:2005:641, 14–19 punktai) ir generalinio advokato Y. Bot išvadą byloje *Volvo Car Germany* (C-203/09, EU:C:2010:315, 50 punktas).

18 — Be kita ko, žr. C. Gardiner „Compensation commercial agents under the Commercial Agents Directive – Uncertainty continues“, *Commercial Law Practitioner*, 2006, 8, p. 195.

19 — Žr. Tarybos direktyvos dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su savarankiškai dirbančiais prekybos agentais, derinimo pasiūlymo, kurį Komisija pateikė Tarybai 1976 m. gruodžio 17 d. (OL C 13, 1977, p. 2), 28, 30 ir 31 straipsnius.

40. Be to, iš Teisingumo Teismo praktikos matyti, kad jeigu valstybės narės pasirenka vieną iš minėtame 17 straipsnyje numatytų dviejų galimybių, kompensacija už klientus negali prilygti kompensacijai, skiriamai pagal to paties straipsnio 2 dalį, arba jos viršyti [20]. Žodžio „didesnė“ vartojimas rodo, kad pagal Direktyvą 86/653 atliktas minimalus derinimas ir kad valstybės narės turi galimybę numatyti ne tik šioje nuostatoje nurodytą konkrečią kompensaciją, bet ir ieškinį dėl žalos atlyginimo pagal šios nuostatos c punktą [21].

41. Taip, be kita ko, turėtų būti tuo atveju, kai prekybos agentas mano, kad, nepaisant atlyginimo, kurį jis gavo iš atstovaujamojo už naujų klientų suradimą ar esamų klientų bazės sustiprinimą ir už negautus atlyginimus dėl minėto klientų praradimo, į kurį jis turi teisę pagal pačią atstovavimo sutartį, jis patyrė konkrečią žalą tuo pat metu, kai buvo nutraukta sutartis. Minėtas 17 straipsnis nekliudo prekybos agentui prieš atstovaujamąjį remtis papildoma teise į žalos atlyginimą, kad jam būtų atlyginta turtinė ar neturtinė žala, apimanti daugiau, nei apima teisė į kompensaciją po sutarties nutraukimo. Kaip atskiros žalos, atlygintinos pateikus reikalavimą atlyginti žalą pagal Direktyvos 86/653 17 straipsnio 3 dalies c punktą, pavyzdys buvo nurodytos investavimo išlaidos, kurias prekybos agentas patyrė ir kurių neamortizavo, kompensacija už įspėjimo termino nesilaikymą, mokėtina atleidžiamiems darbuotojams, arba išlaidos, susijusios su nuomos ar išperkamosios nuomos sutartimis [22].

42. Be to, atrodo, kad taip yra pagrindinėje byloje nagrinėjamu atveju, kai dėl bankinio atstovavimo sutarties, kurią sudarė *Quenon* ir bendrovės atsakovės, staigaus nutraukimo faktinis draudimo atstovavimo sutarties vykdymas tapo neįmanomas. Šiuo atveju žala, kuria remiasi *Quenon*, galėtų būti nagrinėjama kaip susijusi ne tik su kompensacija už žalą, tiesiogiai patirtą dėl bankinio atstovavimo sutarties nutraukimo ir būsimų pajamų negavimo, bet ir su netiesioginės žalos, kurią sudaro negalimumas vykdyti draudimo atstovavimo sutarties, ir šalutinės žalos, patirtos dėl įspėjimo termino nesilaikymo, atlyginimu.

43. Tačiau reikia patikslinti, kad ieškiniu, pareikštu pagal Direktyvos 86/653 17 straipsnio 2 dalies c punktą, neturi būti apeinama teismų praktikoje įtvirtinta sutaptį draudžianti taisyklė, nebent atsitiktų taip, kad piniginė kompensacija būtų per didelė ir agentas pasipelnytų, o tai neatitinka šia direktyva siekiamų tikslų. Be to, šiuo ieškiniu apimama tariama žala turi skirtis nuo žalos, kuri atlyginama sumokant kompensaciją. Be to, pripažinus, kad šioje nuostatoje numatytu papildomu žalos atlyginimu gali būti kompensuojamas ir ateityje negautas atlyginimas, būtų pažeista Direktyvoje 86/653 numatyta kompensacijos už klientus viršutinė riba.

44. Taigi Direktyvos 86/653 17 straipsniu neturi būti draudžiami nacionalinės teisės aktai, kuriuose atstovavimo sutarties nutraukimo atveju numatyta, kad agentas, be kompensacijos už klientus, kurios dydis negali viršyti agento metinio atlyginimo dydžio, taip pat turi teisę į žalos atlyginimą, kuris padengtų jo faktiškai patirtą žalą, kurios neapima minėta kompensacija.

45. Dėl klausimo, ar žalos atlyginimas, taikomas kartu su kompensacija už klientus, gali viršyti direktyvos 17 straipsnio 2 dalies b punkte nustatytą maksimalią sumą, man atrodo pakankamai aišku, kad šioje nuostatoje nustatyta viršutinė riba susijusi tik su kompensacija už klientus ir ja neribojamas papildomo žalos atlyginimo, kurio tikslas yra kitas nei šios kompensacijos, dydis. Kadangi šiuo ieškiniu siekiama atlyginti kitokią žalą nei žala, už kurią atlyginama sumokant kompensaciją už klientus negalima atmesti to, kad bendras prekybos agento išieškotų sumų dydis gali viršyti šią ribą.

20 — Sprendimas *Honyvem Informazioni Commerciali* (C-465/04, EU:C:2006:199, 32 punktas).

21 — Kaip nurodžiau savo išvadoje byloje *Unamar* (C-184/12, EU:C:2013:301, 52 punktas), Direktyvoje 86/653 nustatytu mechanizmu siekiama tik užtikrinti, kad prekybos agentas gautų minimalų nuostolių atlyginimą, ir neatimama iš valstybių narių galimybė savo teisės aktuose numatyti papildomas kompensacijas.

22 — P. Crahay „La rupture du contrat d'agence commerciale“, *Les dossiers du Journal des tribunaux*, Nr. 65, Larcier, 2008.

46. Atsižvelgdamas į šiuos svarstymus, siūlau į pirmąjį klausimą atsakyti taip, kad Direktyvos 86/653 17 straipsnis aiškintinas kaip nedraudžiantis nacionalinės teisės aktų, kuriuose numatyta, kad nutraukus agento veiklos sutartį prekybos agentas turi teisę į kompensaciją už klientus, kurios dydis negali viršyti metinio atlyginimo dydžio, ir jeigu šios kompensacijos suma nepadengia visos faktiškai patirtos žalos, jis turi teisę į žalos atlyginimą.

2. Antrasis aspektas (antrasis ir trečiasis klausimai): kaltės reikalavimas ir šios kaltės kvalifikavimas siekiant gauti žalos atlyginimą

47. Antruoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nori sužinoti, ar teikiant ieškinį dėl žalos atlyginimo pagal Direktyvos 86/653 17 straipsnio 2 dalies c punktą reikalaujama, pirma, įrodyti atstovaujamojo kaltę, kuri turėtų priežastinį ryšį su tariama žala ir, antra, įrodyti, kad yra patirta kita žala nei ta, už kurią buvo atlyginta vienkartine kompensacija už klientus.

48. Atsakymas į šį klausimą, man atrodo, akivaizdus. Kaip pažymėjo *Quenon*, Belgijos ir Vokietijos vyriausybės bei Komisija, šioje direktyvoje nėra jokių tikslių nuostatų dėl atsakomybės tvarkos, taikytinos prekybos agentui teikiant ieškinius dėl žalos atlyginimo pagal Direktyvos 86/653 17 straipsnio 2 dalies c punktą.

49. Taigi jei laikomasi lygiavertiškumo ir veiksmingumo principų, valstybės narės, neperžengdamos minėta direktyva nustatytų ribų, gali nustatyti ieškiniui dėl žalos atlyginimo taikytinas sąlygas, kaip antai kaltės reikalavimą, kvalifikuotą arba nekvalifikuotą šios kaltės pobūdį, ir atlygintinos žalos apimtį.

50. Tačiau, kaip jau minėjau, žala, kurią prašoma atlyginti remiantis šiuo pagrindu, nepamirštant, kad abi direktyvoje numatytos galimybės negali būti taikomos kartu, turi skirtis nuo žalos, kuri buvo tiesiogiai patirta dėl atstovavimo sutarties nutraukimo ir už kurią jau atlyginta sumokant kompensaciją už klientus.

51. Trečiuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas teiraujasi dėl kaltės pobūdžio ir dydžio, kurių reikalaujama teikiant ieškinį dėl žalos atlyginimo pagal Direktyvos 86/653 17 straipsnio 2 dalies c punktą.

52. Atsižvelgiant į atsakymą, pateiktą į antrąjį klausimą, į trečiąjį klausimą atsakyti nereikia.

IV – Išvada

53. Atsižvelgdamas į visa tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui į *Cour d'appel de Bruxelles* pateiktus klausimus atsakyti taip:

1986 m. gruodžio 18 d. Tarybos direktyvos 86/653/EEB dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su savarankiškai dirbančiais prekybos agentais, derinimo 17 straipsniu nedraudžiami nacionalinės teisės aktai, kuriuose numatyta, kad nutraukus atstovavimo sutartį prekybos agentas turi teisę į kompensaciją už klientus, kurios dydis negali viršyti metinio atlyginimo dydžio, o jeigu šios kompensacijos suma nepadengia visos faktiškai patirtos žalos, jis turi teisę į žalos atlyginimą.

Direktyvos 86/653 17 straipsnio 2 dalies c punktą reikia aiškinti taip, kad pagal jį žalos, papildančios kompensaciją už klientus, atlyginimui būtina sąlyga yra ta, kad tai būtų kitokia žala nei ta, kuri buvo atlyginta sumokėjus šią kompensaciją, o ne atstovaujamojo kaltė esant sutartinei arba kvazideliktinei atsakomybei, kuri turėtų priežastinį ryšį su reikalaujama žala.